

Jaro Dolar (1911–1999)

Humanist, polihistor, svetovljan,
popotnik, intelektualec širokih obzorij
in duhovne harmonije

Ko se poslavljamo od našega kolega, gospoda Jara Dolarja, se nam iz spomina utrinjajo prenekateri trenutki in situacije, v katerih smo ga prepoznali kot izjemno razgledanega humanista, polihistorja v polnem pomenu te besede, svetovljana in popotnika, ki je meril svet z očmi in zavestjo Slovencea. Pri tem seveda nismo vedno imeli pred očmi njegove vijugave življenjske poti, ki mu jo je namerjal in odmerjal nemirni čas iztekajočega se stoletja. To, kar je popisal v svoji knjigi *Spominov* s pomenljivim podnaslovom *V predverju literature* pri svojih štirinosemdesetih letih, je prej marsikdaj v anekdotičnih skicah pripovedoval ob različnih priložnostih. Z nemajhno samovšečnostjo je omenjal, da v svojem življenju ni menjal le kakšnih deset služb, marveč prav toliko, če ne še več, poklicev: bil je novinar in urednik, med vojno v Zagrebu nekakšen knjigovodja, po vojni spet v Mariboru novinar, tajnik, dramaturg in upravnik gledališča, prevajalec dramskih tekstov in avtor dramaturških analiz, režiser, in to v enem izmed najbolj emfatičnih in

hkrati utesnjenih obdobjih v letih od 1946 do 1957, ko je radikalno zamenjal poklic in službo, ko se je dokončno posvetil bibliotekarstvu, najprej v Mariborski študijski knjižnici za naslednjih sedem let, potem pa kot ravnatelj Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, od leta 1964, po smrti znamenitega slavista Mirka Rupla, do nekoliko prezgodnje in na hitro izvedene upokojitve leta 1976. Vse skozi pa je bil Jaro Dolar vnet predavatelj, naj bo med udarniki na železniški progi Šamac-Sarajevo ali na različnih bibliotekarskih tečajih, zlasti pa na pedagoških akademijah v Mariboru in Ljubljani, ob vsem tem pa tudi javni kulturni delavec, če se izrazim v jeziku njegove dobe, tako v Društvu slovenskih pisateljev, v Društvu bibliotekarjev in seveda v v šestdesetih letih oživljenem slovenskem centru mednarodne organizacije pisateljev PEN. Posebno veselje je imel s pripravami razstav v NUK-u, s selekcijo starih knjižnih fondov, ki so se na podstrešju Plečnikove knjižnice na Turjaški 1 nabrali v povojnih letih

iz različnih ukinjenih ali zaseženih knjižnic, ter s preurejanjem starejših knjižnih fondov, kot na primer v kamniški frančiškanski knjižnici.

Toda vse to, kar je tu naštet, in še marsikaj, kar ni bilo navedeno, je v bistvu pomenilo nekakšno podstat za drugačno zgodbo, ki jo je Jaro Dolar sestavljal in oblikoval vse življenje. To je zgodba, ki jo je zgostil v oznako *Spomnin človeštva* in hkrati tako naslovil svojo knjigo o duhovni zgodovini človeštva, ohranjeni v knjigah in seveda v knjižnicah. Spodbude in načini pridobivanja znanja in vrednotenja človeških dejanj so mu bili tako rekoč položeni že v zibelko, v družini očeta Antona Dolarja, klasičnega filologa, slavista in Maistrovega borca, ter matere češkega rodu. Kot je zapisal v *Spomnih*, je bil na očeta kar »malo ljubosumen«, ker so ga ob predstavljanju stalno spraševali: »Ste vi sin profesorja dr. Antona Dolarja? Bil je moj profesor ...« Ali: »Bili smo skupaj kot Maistrovi borci.« Kdaj pa kdaj celo: »Med vojno je bil znan kot izreden jezdec.« V žurnalizem je zašel bolj po naključju kot zaradi »partijnosti«, kakor piše v *Spomnih*, in sicer k mariborskemu glasilu partije Neodvisnost ob koncu tridesetih let. Tudi da bi postal časnikar, ni bilo v njegovem »načrtu«, pa je postal, in potem je bil tudi urednik pri Edinosti, kjer da je pisal po zgledu Kosovelovih uvodnikov v Mladini. Med vojno je v Zagrebu doživel nasilje v zaledju, se pravi nekaj časa tudi v ječi. Povojno gledališko obdobje, ki je trajalo polno desetletje, je bilo intenzivno, ko je prevajal najprej iz ruščine, na primer *Oklopni vlak* Vjačeslava

Ivanova, pa iz nemščine, angleščine in francoščine. Že leta 1947 je režiral Ibsenove *Stebre družbe* v prevodu Milana Skrbinška. Njegove prevode Huxleyjevega *Giocondinega nasmeha* in dramatizacije *Dnevnika Ane Frank* in še nekatere druge so uprizarjali tudi v ljubljanski Drami in v Slovenskem gledališču v Trstu in ne le v Mariboru. V čast si je štel, da je prvi uprizoril zgodnjo dramo Branka Hofmana *Življenje zmaguje* leta 1955, se pravi v času, ko so se v Celju začeli festivali slovenske dramatike in ko je tudi Drama v Ljubljani razpisala natečaj za novo slovensko dramatiko. Z dokajšnje časovne oddaljenosti skoraj štiridesetih let je z značilno samokritičnostjo svoje režijsko delo v mariborskem gledališču ocenil takole:

»Ne domišljam si, da je bilo mojih 26 režij (med njimi štiri enodejanke) dobrih in uspešnih. Vsekakor so mi bolj uspevali konverzacijski prizori (in drame) kot ostri dramatični konflikti. Ne vem več, kdo mi je dejal, da je vse skupaj bolj uglašeno na »sordino« – pridušeno. Ob neki priložnosti v sedemdesetih letih je dejal, da je iz gledališča odšel, ker da ni imel več uspehov ...

Delo v knjižnicah, ki se ga je lotil pri šestinštiridesetih letih, mu je dalo nov polet predvsem na miselni in vsebinski ravni, ne toliko na organizacijski, ki pa jo je upravniška funkcija vse bolj zahtevala, zlasti v času, ko so tudi v knjižničarstvo začeli prodirati novi elektronski tehnični pripomočki. Toda tisto, kar je budilo zanimanje Jara Dolarja, je bilo že zdavnaj opravljeno, ne pa tudi raziskano in obrazloženo za sodobno rabo, od nastanka pisav in

črkopisov do hranjenja duhovnih dobrin in vrednot, zapisanih na tablicah, papirusih in pergamentih ter ujetih med platnice knjig. Pri tem je iskal in odkrival razumno mero za vrednote nje mišljenjskega in ustvarjalnega izročila, ohranjenega v knjigah, in si v ta namen v knjigi *Spomin človeštva* sposodil dialog iz drame Georgea Bernarda Shawa Cezar in Kleopatra v zvezi s požarom oziroma požigom aleksandrijske knjižnice leta 47 pred Kristusom. V tem dialogu Ptolomejev vzgojitelj Theodotus očita Cezarju: »Kar tam gori, je spomin človeštva.« Cezar pa mu odgovarja: »Sramoten spomin – naj zgori!« Teodotus mu »divje« odvrne: »Hočeš uničiti preteklost!« Cezar pa mu odvrne: »Da – in iz njenih razvalin zgraditi prihodnost.« Dolarjev komentar k temu, sicer širšemu prizoru, pa pravi: »Kakor zvenijo te besede morda cinično in patesitično obenem, je v njih zrno resnice. Skepse do prevelike navezanosti na okostenelo tradicijo pa seveda ne smemo zamenjati z barbarskim bojem proti vsaki kulturni tradiciji.«

In s to mero, s takšnim kompasom je presojal in vrednotil zgodovino knjige in knjižnic v svojih predavanjih in v knjigi *Spomin človeštva*, objavljeni leta 1982 po svoji sedemdesetletnici. Toda poprej, že v mariborskih letih, se ni gibal le v »preddverju literature«, marveč je kar strumno vstopal pod njene oboke zlasti z izborom Glazerjeve poezije in esejem o njej, posebno pa s študijo o slovenski moderni, ki je v samostojni knjigi izšla ob ponatisu prvencev slovenskih pesnikov moderne, Ketteja, Murna, Cankarja in

Županciča leta 1977. Za to delo ga je navdušil tedanji urednik pri Cankarjevi založbi Tone Pavček in s tem poskrbel, da je erudit, kakršen je Jaro Dolar bil, napisal v literarnozgodovinskem smislu nešablonsko študijo, v kateri je osvetlil literarno in duhovno ozračje v evropski in zlasti v slovenski književnosti s pojavom dekadence. Zlasti zanimivo je poglavje o sprejemanju in razumevanju oziroma nerazumevanju novih literarnih tokov na prelomu stoletja.

Marsikaj, s čimer se je Jaro Dolar ukvarjal, odnaša s seboj. Tako je že v mariborskih letih na pobudo sodobnika in znamenitega urednika založbe Obzorja Jožeta Košarja snoval *Zgodovino verstev*. »Če bi bil ostal v Mariboru, bi delo, za katero sem dolgo zbiral gradivo, morda tudi res napisal. Nazadnje pa je kar prav, da se tega nisem lotil. Podobnih del je zdaj v slovenskih prevodih dovolj,« je zapisal v Spominih in kar samozavestno dodal: »Seveda pa bi ne bil zvest samemu sebi, če bi bil s temi deli zadovoljen in si ne bi domisljal, da bi jih jaz napisal drugače ...«

Tako se nam ob koncu svoje zemeljske poti razkriva Jaro Dolar kot intelektualec širokih obzorij in duhovne harmonije in vedrine, ki je po eni strani skušal razumeti tokove časa in se vključevati vanje, še bolj pa ga je prevzemalo globalno svetovno duhovno območje, iz katerega je za slovensko zavest zajel dragocene in pomembne vrednote.

France Vurnik